

Список використаних джерел

1. Настільна книга слідчого : наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. К.: Ін Юре, 2003. 728 с.
2. Волобуєв А. Ф. Механізм злочину та його зв'язок з концептуальними положеннями криміналістики : монографія. Кривий Ріг : Р. А. Козлов, 2019. 122 с.
3. Журавель В. А. Загальна теорія криміналістики: генеза та сучасний стан : монографія. Х.: Право, 2021. 448 с.
4. Скригонюк М. І. Криміналістика: підручник. К.: Атіка, 2005. 252 с.
5. Лисенко В. В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції: теорія та практика: монографія. К. : Логос, 2004. 324 с.
6. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. К.: Кондор, 2008. 588 с.
7. Берназ В. Д. Криміналістична характеристика як наукова категорія. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2006. № 1. С. 16–18.
8. Кузьмічов В. С., Прокопенко Г. І. Криміналістика: навч. посіб. К. : Юрінком Інтер, 2001. 368 с.

Щерба Вікторія Миколаївна,

доцент кафедри кримінального права
та кримінології навчально-наукового
інституту права та психології Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

НАПАД ЯК СПОСІБ ВЧИНЕННЯ РОЗБОЮ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Термін «напад» зустрічається у тексті чинного КК України у 8 статтях [1, ст. 36, ст. 187, ст. 257, ст. 260, ст. 261, ст. 392, ст. 420, ст. 444].

У науці кримінального права існують суперечності з приводу місця насильства під час нападу та їх співвідношення. Доказом цього є факт існування як прихильників які визнають тавтологією напад та насильство у формулюванні наведеному у ст. 187 КК України, так і прихильників визнання нападу самостійною ознакою.

П. С. Матишевський наголошує, що хоча закон визначає розбій за допомогою вказівки на два різновиди дій, що обираються винним, - напад і насильство – сутність їх одна, тому що це двоєдиний спосіб заволодінням майном, а тому навряд чи можна встановити, як це намагаються зробити окремі автори, чіткі юридичні критерії, що дозволяють розмежувати напад і насильство.

Визначаючи поняття нападу В. К. Гришук зазначає, що це є спосіб вчинення кримінального правопорушення, який становить собою несподіване, раптове, умисне, кримінально-протиправне, насильницьке посягання на об'єкт (об'єкти) кримінально правової охорони [2, ст. 39–40].

Обов'язковою ознакою розбою є корисливий мотив нападу. Напад, учинений не з корисливих спонукань (за мотивом помсти, ревнощів чи хуліганських спонукань), не може кваліфікуватися як розбій [3, с. 94].

Напад може бути не лише відкритим, що відрізняє його від крадіжки, але й таємним, що відрізняє його від грабежу.

Напад і насильство з метою заволодіння майном при розбії виявляється в таємній формі тоді, коли особі потерпілого наноситься удар ножем ззаду або він приводиться у безпорадний стан шляхом застосування одурманюючих речовин, небезпечних для життя або здоров'я. При цьому, якщо заволодіння майном відбувається таємно, то це і є розбій. Хоча на практиці, більшість розбоїв вчиняються відкрито, принципово важливо і те, що характер дій при розбоях може бути не лише відкритим, а й таємним.

Напад як обов'язкова ознака об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення розбою, а вказане насильство та погрозу – альтернативними ознаками. Тобто, об'єктивна сторона складу розбою наявна при поєднанні нападу та насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, або нападу і погрози застосування такого насильства.

Напад органічно пов'язаний із фізичним або психічним насильством, яке при розбії має так званий інструментальний характер – виступає способом заволодіння майном або його утримання. При цьому фізичне насильство може полягати у протиправному впливі не лише на зовнішні частини тіла потерпілого (механічне їх травмування), а й внутрішні (отруєння), а також в інших діях насильницького характеру, які створюють небезпеку для життя чи здоров'я потерпілого (насильницьке тримання його в небезпечних для життя та здоров'я умовах). У разі, якщо застосування чи погроза застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я особи, здійснювались з метою ухилитись від затримання після закінченого нападу, вчинене не може розглядатися як розбій. Такі дії винного залежно від обставин справи можуть бути кваліфіковані як крадіжка або грабж і як відповідний злочин проти життя та здоров'я особи або злочин проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян (наприклад, умисне легке тілесне ушкодження [4, ч. 2 ст. 125], погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок, тощо).

Фізичне насильство при розбії може застосовуватися у відкритій або прихованій формі (таємно). Насильство визнається

відкритим, якщо воно вчиняється на очах потерпілого або інших осіб (свідків), і даний факт усвідомлюється винуватим. Відкрите застосування насильства при розбої зустрічається дуже часто, однак є випадки застосування і таємного насильства.

Приховане насильство має місце тоді, коли у потерпілого відсутнє усвідомлення факту застосування відносно нього насильства.

Психічне насильство являє собою реальну погрозу застосування фізичного насильства, що є небезпечним для життя і здоров'я особи потерпілого.

Погроза має місце тоді, коли винна особа, висловлюючи її в будь-якій формі (словами, жестами, демонстрацією зброї тощо), бажає, щоб у потерпілого склалося враження, що, якщо він протидіятиме нападаючому або не виконає його вимог, ця погроза буде реалізована, а у потерпілого дійсно таке враження склалося. Це стосується і випадків, коли винна особа погрожує застосуванням предметів (зіпсованої зброї або її макета тощо), які завідомо для неї не можуть бути використані для реалізації погрози, якщо потерпілий сприймає ці предмети як такі, що являють собою небезпеку для життя чи здоров'я. Таким чином, головним критерієм реальності погрози при розбої є суб'єктивне сприйняття її потерпілим [5, с. 42].

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131) поточна редакція від 11.10.2025.

2. Гришук В.К. Напад у кримінальному праві / Юридична енциклопедія: В 6 т. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 4: Н–П. 2012. 768 с.: іл.

3. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. [2-ге вид.] К. : «ВД «Дакор», 2013. 786 с.

4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст. 131) поточна редакція – від 11.10.2025.

5. Гришук В.К. Напад у кримінальному праві / Юридична енциклопедія: В 6 т. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998. Т. 4: Н–П., 2012. 768 с.: іл.